

Università "Ss. Cirillo e Metodio" - Skopje
Facoltà di Filologia "Blaže Koneski"

PARALLELISMI LINGUISTICI, LETTERARI E CULTURALI

A cura di Radica Nikodinovska

Skopje, 2015

<i>Silvia Corino Rovano</i> DIETRO LE QUINTE DI UN GRANDE DIZIONARIO: IL GDLI E IL SUO ARCHIVIO	119
<i>Vesna Deželjin</i> LA LINGUA ITALIANA DEI TESTI LETTERARI ITALIANI CONTEMPORANEI	127
<i>Athanasia Drakouli, Sofia Mamidaki, Georgia Milioni</i> STILI DI STUDIO E STRATEGIE DI APPRENDIMENTO DELL'ITALIANO COME LS: RIFLESSIONI GENERALI E CONCLUSIONI DERIVANTI DA UNA RICERCA SVOLTA PRESSO ALCUNI ATENEI IN GRECIA	137
<i>Emmi Tiziana</i> LO STATO ATTUALE DEGLI STUDI DI MORFOLOGIA LESSICALE DEI DIALETTI D'ITALIA	161
<i>Dana-Maria Feurdean</i> IL LINGUAGGIO ECONOMICO NELLA STAMPA ITALIANA. DAGLI ASPETTI TEORICI ALLA PRASSI DIDATTICA DELL'ITALIANO COME LS	173
<i>Luciana Guido Šrempf</i> ERRORI DOVUTI AD INTERFERENZE INTERLINGUISTICHE E INTRALINGUISTICHE NELLE TRADUZIONI ITALIANE SVOLTE DA APPRENDENTI MACEDONI DI LINGUA ITALIANA L2 (LIVELLO C1)	199
<i>Јоана Хаџи-Леџа Хрусџовска</i> АРОМАНСКИ, ИТАЛИЈАНСКИ И МАКЕДОНСКИ ФРАЗЕОЛОШКИ ИЗРАЗИ: КОНТРАСТИВНА АНАЛИЗА	217
<i>Mariana Istrate</i> PROVERBIO. TESTO E CONTESTO	227
<i>Ruska Ivanovska-Naskova</i> I COSTRUTTI CONDIZIONALI ITALIANI NEL LINGUAGGIO DEI SOCIAL NETWORK	239
<i>Светлана Јакимовска</i> ПРЕВОДНИТЕ РЕШЕНИЈА ВО МАКЕДОНСКИОТ ПРЕВОД НА ЗБИРКАТА РАСКАЗИ „ПРОДАВНИЦА НА ТАЈНИ“ ОД ДИНО БУЦАТИ	251
<i>Nataša Janićijević, Dragana Radojević</i> I VERBI SINTAGMATICI IN ITALIANO L2	263
<i>Branka Karakašova-Grivčevska</i> ANALISI DEGLI ERRORI COMMESSI DA STUDENTI MACEDONI IN UNA CLASSE DI INTERPRETAZIONE SIMULTANEA	275

Светлана Јакимовска

(Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип)

Преводните решенија во македонскиот превод на збирката раскази „Продавница на тајни“ од
Дино Буцати

svetlana_jakimovska@yahoo.com

Апстракт

Збирката раскази „Продавница на тајни“ од Дино Буцати е избор од најубавите раскази на овој мошне познат италијански автор, преведена на македонски јазик од страна на Радица Никодиновска во 2005 година. Станува збор за раскази чие дејствие редовно е на работ меѓу реалното и надреалното, раскази кои сликаат метафизички патувања низ кои се претставени суштинските човечки состојби и кои затоа избилуваат со симболи и стилски фигури.

Ваквата оригиналност на стилот наметнува огромни предизвици пред преведувачот со кои тој се соочува на повеќе рамништа. Овој труд има за цел да ги анализира преводните решенија на сите рамништа, но со особен осврт на лексиката, која го оддава богатиот вокабулар на преведувачот, должен да внесе во овој превод зборови и од природните науки, и од техниката, а воедно и да пренесе детални нијансирани описи на предели, но и на звуци и на внатрешни состојби. Конечно, ваквата анализа остава простор за проучување и на одлуките на преведувачот соочен со специфични културни елементи.

Клучни зборови: преведување, фонетско рамниште, лексичко рамниште, рамниште на фраземи, културни елементи

За авторот и делото

Дино Буцати е денес еден од најпознатите италијански автори и еден од великаните на минатиот век. Неговиот живот е одбележан со историски бури – двете светски војни, потоа лични премрежија – смртта на татко му од тумор која во него ќе го всади стравот од идентичен личен завршеток, но и многубројните патувања како новинар на Кориере дела Сера. Од друга страна, станува збор и за живот одбележан со плодносна работа на разни полиња, односно тој е автор, не само на книжевни дела (поезија, раскази, романи), туку и на ликовни дела, па неговите илустрации неретко ги красат насловните страници на неговите книги. Го привлекувала и музиката и природата.

Сите овие факти од неговиот живот го проткајуваат литературниот опус од кој не е исклучок ниту збирката раскази *Продавница на тајни*. Во расказите се чувствува и блискоста со природата и познавањето на природните феномени. Од друга страна, пак, патувањата му овозможуваат амбиентот во делата да биде поставен во различни позадини, на различни места и во сегашноста и во минатото. Стравот од болестите и од смртта провејува низ многу раскази, а особено се чувствува во *Седумкатица*, *Нешто на буквата Л*, *Лебарка* итн. Конечно, познато е дека станува збор за автор, често поврзуван со Кафка: во неговите дела настаните се редовно на работ меѓу реалното и нереалното, но повторно, новинарското искуство е тоа кое ќе му овозможи со мошне спокоен, реалистичен и убедлив тон да раскажува за невозможни настани.

Во таа смисла, станува збор за едно дело, по многу нешта специфично, што пред преведувачот наметнува низа предизвици, поставени на различни рамништа, од фонетско до семантичко. Книгата е преведена и издадена во 2005 година од страна на Радица Никодиновска, па предмет на овој труд ќе биде да ги анализира решенијата кои преведувачката им ги нуди на македонските читатели со ова издание.

За преводот

Уште при првата средба со преводот на ова дело забележителни се одредени определби на преведувачот. Определбите се однесуваат на преводот на специфични лексеми кои упатуваат на различни културни концепти, но на потребата да се балансира помеѓу формата и смислата за преводното решение непречено да не нурне во полуимагинарниот свет на Буцати.

Фонетски решенија

Од особен интерес при анализата на фонетските решенија се решенијата понудени во расказот *Нешто на буквата Л*. Станува збор за расказ во кој еден успешен трговец, горделив и нетрпелив по карактер, сангвиник, како што вели и неговиот лекар, не знае дека токму поради нетрпеливата нарав случајно се заразил со фаталната болест – лепра. Лекарот и судијата доаѓаат утрината да му го соопштат тоа и да му обесат на вратот свонче, за луѓето да бегаат од него. Сепак, судијата, злурад човек, не му ја соопштува веднаш непријатната вест, туку го остава да погаѓа зошто е важно дека тој и тој ден, таму и таму, го допрел човекот со свонче на вратот. Во таа смисла за да му помогне во нагаѓањето му вели тој

човек бил нешто што започнува на буквата *л*. Нагаѓањата на трговецот на италијански се два збора кои започнуваат на оваа буква *ladro, lanzicheneco* пред да му открие дека човекот што го допрел бил лепрозен –*lebbroso*. Во прилог на преведувачот е коинциденцијата што и во македонскиот и во италијанскиот јазик зборот *лепрозен* започнува на буквата *л*. Но, задачата се усложнува во однос на преводот на двата збора *ladro, lanzicheneco* кои во македонскиот јазик за еквиваленти ги имаат зборовите *крадец* и *платеник*, а кои не започнуваат на буквата *л*. Во таа смисла особено интересен е преводот на првата лексема *ladro* со изразот *лева рака, десен џеб* со што во преводот се задржани и фонетската еквиваленција – изразот започнува на буквата *л*, но и семантичката еквиваленција бидејќи се знае дека оној што е *лева рака, десен џеб* е крадец. Во прилог на ваквиот превод е и контекстот во кој судијата на ваквиот одговор се смее и вели дека трговецот е навистина духовит човек, а и самиот македонски израз со себе носи нота на духовитост. Вториот италијански збор *lanzicheneco* е всушност германски збор *Landsknecht* кој означува војник платеник од периодот на петнаесеттиот или шеснаесеттиот век кој носел мошне живописна униформа. И името на главниот лик – Шредер всушност на овој начин го лоцира дејствието во Германија во овој историски период. Во таа смисла, пред преведувачот стоела можност да се пренесе транскрибиран овој збор, па да се дополни со објаснување, но во овој случај преведувачот се определил да не интервенира директно, тој ја жртвува смислата во полза на формата која е примарна и е наметната уште со самиот наслов – па во македонскиот текст е понуден еквивалентот *ловец*.

На тој начин се решени проблемите кои се наметнуваат на фонетско рамниште, а смислата е жртвувана само делумно, кај вториот збор, при што, изборот на лексемата *ловец* веројатно не е случајна, бидејќи, кога веќе не може да биде војник-платеник, тогаш ќе биде човек кој својата професија ја врши со пушка в рака.

Фонетски предизвици се разбира дека наметнува и препевот на војничката песна, од која се познати само првите две строфи, зашто кралот не може да ја слуша и третата строфа, чија содржина на тој начин добива превез на мистичност. Првата строфа на италијански гласи:

*Per campi e paesi,
Il tamburo ha suonà
E gli anni passà
La via del ritorno,
La via del ritorno
Nessun sa trovà.*

Препевот повторно наметнува пред преведувачот фонетски предизвици, а бидејќи околу оваа песна е фокусиран и целиот расказ *Војничка песна* од извонредно значење е да се пренесе правилно и нејзината смисла. Во обидот да се постигне вакавата цел преведувачот додава уште еден стих, па препевот има седум стиха при што седмиот стих придонесува да се зголеми бројот на созвучјата на крајот на стиховите:

*Низ полиња и низ села,
Барабанот ечи
И години минуваат
И никој не знае
Патот за назад
Патот за враќање
Каде е.*

Така, и во оригиналот и во преводот сретнуваме три созвучја кои се распределени во различни стихови. На италијански имаме: *suonà, passà* и *trovà*, а на македонски *знае, враќање, каде е*. Личносниот

печат на преведувачот го сретнуваме на две места во првата строфа, во решението да постигне алитерација со додадениот стих *и години минуваат, и никој не знае како* и во решението да не се држи до оригиналот каде се повторува стихот *La via del ritorno*, туку да внесе синонимна разновидност преку стиховите *Патот за назад, патот за враќање...*

Втората строфа на оригиналот започнува со два измислени италијански збора:

Per dinde e per donde,

Avanti si va

E gli anni passà

Dove io ti ho lasciata,

Dove io ti ho lasciata,

Une croce ci sta.

Поради сличноста на фонетските системи на двата јазика кај македонскиот читател, звукот на транскрибираните еквиваленти предизвикува еквивалентен ефект:

По динди и донди

Напред одиме

Годиците минуваат

Каде што те оставив

Каде што те оставив

Јас крст поставив.

Во препевот на втората строфа се забележува отстапување во однос на римувањето, имено, се римуваат вториот, третиот и шестиот стих, додека во препевот се римуваат претпоследниот и последниот. Таква е жртвата за која во овој случај се одлучил преведувачот, давајќи ѝ предност на семантиката, на содржината на оваа песна, но притоа не жртвувајќи ја докрај и формата и воведувајќи нов распоред на сосвучја.

Уште еден фонетски предизвик претставува преводот на насловот на расказот *Le gobbe nel giardino* во кој сретнуваме алитерација, но не и асонанца, односно се повторуваат првите букви од двата збора, но различно се изговараат. На македонски, поради фонетскиот правопис, имаме идентичност во однос на пишаната форма и изговорот, а решението на преведувачот е такво што се повторуваат првите две букви на зборовите *Грпки во градината*.

Лексичко рамниште

Лексичкото рамниште е од особен интерес за оваа анализа и тоа се разгледува од различни аспекти: во расказите сретнуваме лексеми кои не се зборови, а се предмет на превод, потоа лексеми кои означуваат звуци, лични имиња итн. Лексичкото рамниште не може да се разгледува изолирано затоа што и при анализата на фраземите неретко се случува лексеми да бидат пренесени на македонски со фраземи и обратно.

Сепак, во ова поглавје ќе се обидеме да се осврнеме на неколку аспекти во кои лексемите играат клучна улога.

Иако, најчесто во анализата се сретнуваме со лексеми-зборови, во расказот *Нешто се случило*, преведувачот е соочен со предизвик да преведе наставка, како таква, гол суфикс кој води во недореченост која пак е во функција на севкупното сиже: главниот лик се вози кон воз и еднавпор забележува вознемиреност, евакуација, но никако да дознае што всушност се случило. Патниците ќе успеат да отргнат само парче весник на кој е напишана италијанската наставка – *ione*. Така на имагинацијата на читателот останува да претпостави за каков настан станува збор: *rivoluzione*,

oscurazione, evacuazione... Затоа, во македонскиот превод е понудена наставката –*ција* која му нуди слични претпоставки на македонскиот читател: *револуција, окупација, рација, евакуација...*

Во расказот *Јајце*, пак, во улога на лексеми сретнуваме само букви, односно почетните букви на погрдни називи упатени кон една госпоѓа, а кои започнуваат на италијански на *p, b, t* и *s*, (стр.155) а за кои претпоставуваме дека се однесуваат на лексемите *porca, battona, troia* и *stronza*. Преведувачот не се определил само да ги пренесе буквите, туку да ги преведе, претпоставувајќи ја исто така нивната, од учтивост, сокриена смисла. Така, на македонски, ги имаме понудено соодветно буквите *z, b, m* и *s*, (стр.186) за кои можеме да ги претпоставиме значењата *гадура, блудница, мивка* и *смотана*. Се разбира дека ваквите претпоставки не мора да се точни, но преводот му овозможува на читателот да нагаѓа на својот јазик, онака како што на италијански, би нагаѓал читателот на појдовниот текст.

Во својата „продавница“ Буцати продава и имагинарни суштества, какво што е колумбарот. Во овој случај преведувачот не се определил за транскрипција туку за одредено „помакедончување“ на италијанскиот назив *colombre*. Транскрипцијата е резервирана за странските називи на оваа риба како: *колмбер, коломбре, кахлубра, калубалу, калунгра*, па и македонскиот и италијанскиот читател можат врз основа на формата на лексемите да претпоставуваат во кои земји се сретнува одреден изговор.

Описи на звуци

Во *Продавницата на тајни* од Дино Буцати може да се слушнат и најразлични звуци. Преведувачот, разбирливо, нив сосема ги адаптира на македонски јазик. Така, на пример, во италијанскиот оригинал свончето свони *den, den* (стр.84), додека на македонски тоа свони *дин, дон* (стр.81). Металната пружина на италијански прави *clac* (стр.118), а на македонски *клик*, на италијански некој тропа на вртатат *toc, toc* (стр.139), а на македонски *чук, чук* (стр.112), жабите на италијански крекаат *cra, cra* (стр.140), а на македонски *кре, кре* (стр.177). Единствено исто звучат и во двата јазика некои нејасни звуци кои протагонистот не знае да ги протолкува *cip, cip, zitevitt* (стр.141) или на македонски чип, чип, сит, вит (стр.178).

Освен во однос на подражавањето на разните звуци во двата јазика, предизвик е да се пронајде на македонски јазик соодветна еквивалента лексема која ги опишува различните звуци. Така, стариот разбојник Планета го слуша тупотот на коњите (стр.27), водата која надоаѓа татни (стр.57), ламарината трескоти (стр.173), природата ромори (стр.117), децата цагорат (стр.183) итн.

Јазични регистри

Простор за анализа нуди и изборот на соодветни лексеми со цел да се постигне еквивалентност во однос на јазичните регистри. Имајќи предвид дека станува збор за куси раскази, во кои ликовите припаѓаат на различни средини, (неретко и имагинарни) јасно е дека јазичните регистри ќе се разликуваат. Во таа смисла се одделува, на пример, расказот *Нападот на големата колона*. Ликовите во овој расказ се разбојници, а познато е дека тие користат специфичен вокабулар. Гаспаре Планета, значи се крие од мандари, неговиот другар Марко е пикнат в затвор, а на момчето му вели Добро си потрефил (стр.21). Во оваа група спаѓа и вокабуларот на навредите, па во расказот *Јајце* сиромашното девојче е навредено со именката *marmocchia* (стр.155) пејоративен збор за дете, дерисhte за кого во преводот го сретнуваме еквивалентот *мрсулка* (стр.185).

Интересно е дека во одредени средини, како на пример, рајот на светците, би се очекувал возвишен, достоинствен вокабулар, но и таму сретнуваме лексеми од говорниот регистар кои преведувачот ги пренесува во текстот-цел. Така, поштарот на светците нашол начин да се *squagliare*, да се стопи, односно на македонски *да му ја здувне* (стр.109), а свети Марколкино за себе вели дека е *пробисвет* (стр.112) од италијанското *tipaccio* (стр.139). На овој регистар му припаѓаат и примерите од типот *mettere insieme un po' di soldi* (стр.169) - сврпу малку пари (стр.130), а продавачите *girare* – кружат односно се мотаат (стр.156) околу Ајфеловата кула.

Во расказот *Светци* се разбира дека се сретнуваат, пред сè, лексеми карактеристични за христијанството, кои исто така бараат снаодливост од преведувачот за да се долови истиот ефект кој изворниот текст го предизвикува кај целната публика. Така, лексемата *prevosto* со која се означува

одреден повисок свештенички чин кај католиците е преведена со генеричка лексема на македонски *црковен великодостојник*. На тој начин е задржана смислата дека станува збор за висок свештенички чин а лексемата *великодостојник* (стр.107) е карактеристична за религиозниот вокабулар. На овој вокабулар припаѓа и лексемата *исцелителна* (стр.108), која е по малку и архаична и сосема еквивалентна на италијанската лексема *taumaturgica* која има грчка етимологија.

Одредени лексеми се специфични бидејќи во себе носат нота на поетичност и стилски го збогатуваат преводот. Така, војничката песна звучи небаре војниците плачат и таа е преведена како *тажаленка*, додека залудно канејќи ја љубената авторот ја споменува *таговноста* (*le mestizie*) како пријателка на љубовта.

Аугментативи и деминутиви

По форма специфични се и аугментативните и деминутивните форми, вториве застапени во доста голем број.

Пример за аугментатив сретнуваме во расказот *Глувци* во кое италијанското *ben grossi* (стр.104) на македонски е пренесено со *крупни глувчишта* (стр.96) засилувајќи го така ефектот на сликата која ја нуди авторот, додека во друг расказ го сретнуваме аугментативот *мажиште* (стр.30) како еквивалент на италијанската аугментативна форма *otaccione* (стр.23).

Деминутивите може да се сретнат во двојна улога – или да означат дека нешто е малечко и нежно или да им дадат на лексемите нота на пејоративност.

Во првата група ги сретнуваме зборовите како *piantine, fiorellini* (стр.130) преведени како *билкички* и *цвеќенца* (стр.101) или *ноцето* (стр.179) на лебарката преведено од италијанското *zampina* (стр.141).

Во втората група, сретнуваме деминутиви како *калуѓерчиња* (стр.170) кое соодветствува на италијанската деминутивна форма *fraticelli* (стр.68), но и случаи каде во изворниот текст не постои деминутивна форма, а сепак поради карактерот на контекстот преведувачот интервенира со таква форма. Така, во расказот *Строго доверливо до господином директор*, главниот лик за себе вели дека е *semplice cronista* (стр.169), но во македонскиот превод го сретнуваме деминутивот *безначајно новинарче* (стр.130). Од друга страна, понекогаш поради непостоење на соодветни деминутивни форми во македонскиот јазик преведувачот одбира зборови кои упатуваат на малечкост, на деминутивност. Така, придавката *picolissimi* (стр.129) е преведена со македонската придавка *незабележителни* (стр.100).

Лични имиња

Личните имиња во овој превод не се адаптирани, туку се едноставно транскрибирани на македонски. Тоа и не зачудува бидејќи авторот неретко ги користи личните имиња за да го лоцира дејствието. Така, покрај многубројните италијански имиња како Џузепе, Федерико, Пјетро го сретнуваме и името на Германецот Кристофор Шредер, потоа дон Валерио Мелито, Мекинтош итн. Истото се однесува и на имињата на улиците, па ги имаме улицата Балдисера, улицата Карсо итн. Единствен исклучок е улицата *Libertà* преведена како улица *Слобода* веројатно поради проценката на преведувачот дека е потребно значење на називот да се доближи до читателот.

Лексеми од странско потекло

Иако, ретко, во оригиналниот текст сретнуваме зборови и изрази кои не се дел од италијанскиот јазик. Се разбира дека нивното присуство во оригиналот е во функција на специфичните контексти. Преведувачот во овие случаи не интервенира туку ги пренесува како такви и во целиот текст. Така, во расказот *Сепак некој троп на вратата* станува збор за благородничко семејство кое се труди да ја задржи крлушката на благородност и да не се вознемирува дури и тогаш кога се во смртна опасност. За да ја долови нивната возгордеаност и извештаченост авторот во оригиналниот текст воведува француски збор и вели цвеќињата се *fanées* (стр.39), а објаснението „овенати“ е дадено во продолжение на италијански, тако што на преведувачот му останува да го имитира италијанскиот модел, и во

македонскиот контекст да го додаде преводот. Од друга страна, без превод, во расказот *Болниот тиранин* ја сретнуваме англиската синтагма *public relations* (стр.113) која е така интегрално и без објаснение пренесена во целниот текст, под претпоставка дека влијанието на англискиот јазик денес е доволно силно, па нејзиното значење им е познато на поголем дел од читателите. Уште една англиска лексема, овој пат, транскрибирана, сретнуваме во расказот *Девојката која паѓа*. Имено, еден млад човек на девојката и подава чаша и ѝ вели: *Госпоѓице, еден дринк?* (стр.157). Станува збор за лексема која е транскрибирана, а со тоа, на некој начин и помакедончена, бидејќи тоа го наложува и самиот контекст. За разлика од претходната синтагма која е испишана на плакат и го покажува англофонското присуство во современиот свет, лексемата *дринк* е помакедончена, за да се укаже дека станува збор за странски збор, но присвоен со една прагматична цел, со негова употреба да се прикаже младиот човек како модерен. Имено, користејќи го наместо збор од мајчиниот јазик тој се стреми да биде заводлив. Освен англискиот и францускиот јазик, во збирката раскази присутен е и латинскиот јазик во рамките на расказот *Крајот на светот*. Во него, свештеникот ги разрешува верниците со латинскиот израз *Ego te absolvo* (стр.69) (*Те разрешувам од гревовите* (стр.172)). Ваквиот израз се сретнува и во оригиналниот текст и во текстот-цел без дополнителни објаснувања. И додека на Италијанците кои се генерално од каталочика вероисповед оваа реченица им е добро позната, таа можеби е помалку разбирлива за македонскиот читател. Отсуството на дополнителни објаснувања сепак, може да се објасни што контекстите во кои изразот е употребен јасно упатуваат на неговата смисла.

Во изворниот текст се сретнува и латинската синтагма *ex voto* (стр.178) која не е пренесена во оригиналната форма, бидејќи таква би била сосема неразбирлива за македонскиот читател туку за неа е понуден македонскиот еквивалент *заветен подарок* (стр.107).

Италијанските фраземи и нивните преводни еквиваленти

Расказот *Војничка песна* покрај предизвиците на фонетско рамниште изобилува и со фраземи, па, меѓу другите и низ нив, можеме да го следиме пристапот на преведувачот. Во одредени случаи фраземи се речиси идентични, па преведувачот доста лесно можел да ги пренесе во текстот-цел. Така, изразот *la canzellazione finale del nemico dalla faccia del mondo* (стр.65) ги содржи истите конститутивни елементи како и македонскиот израз што го сретнуваме во преводот *збришување на непријателот од лицето на земјата* (стр.69). Таков е и изразот *assopito in piedi come i muli* (стр.151) преведен на македонски *стоејќи како муле* (стр.116).

Потоа, кај одредени фраземи само дел од конститутивните елементи е различен, па ваквите фраземи се сосема адаптирани на македонските контексти. На пример, на италијански се вели *sordi come pietre* (стр.67), или *глуви како камен*, но во македонскиот се сретнува соодветната македонска фразама *глуви како топ* (стр.86). Вакви изрази, кои во основа се компарации во кои елементот со кој се врши споредбата се разликува во двата јазика, може често да се сретнат во преводот. На пример, *rigido come uno stecco* (стр.70), на македонски не е *вкочанет како ветка* туку *вкочанет како пенишка* (стр.84); *pallido come la morte* (стр.188) не е *блед како смрт* туку *блед како крпа* (стр.144). Или, додека на италијански ја имаме реченицата *mangiare il pane dei santi* (стр. 137) на македонски Свети Ганчило не им го *јаде* лебот туку им го *краде* лебот на *светците* (стр.110). Со голема доза на сличност се и двете фраземи, италијанската *l'ultima ruota del carro* (стр.169) и македонската *последна дупка на свирка* (стр.130).

Конечно, кај одредени фраземи постои поголема разлика меѓу преводот и оригиналот, особено во однос на конститутивните елементи, но ваквата адаптација, повторно го прави текстот поприемчив за македонската публика. Така, на пример, реченицата *I soldati hanno le loro manie* (стр.64) е преведена на македонски *Војниците имаат мушчки во главите* (стр.68) која ја пренесува во потполност смислата и покрај разликата во конститутивните елементи. Или во расказот *Волишебното палто* главниот лик вели: *... mi fasciava alla perfezione...* (стр.188) додека на македонски палтото не стои перфектно туку *стои како излеано* (стр.143).

Во одредени контексти, лексеми кои не се дел од фраземски изрази се преведени на македонски со фраземи. Ваквата интервенција сретнуваме на преведувачот можеме да ја објасниме со фактот што така преведените контексти звучат многу поприродно на македонски. Така, на пример, во италијанската реченица имаме *... fronti, belle di forza e di salute* (стр.69), додека во македонскиот преводот челата не се *убави* туку *пукаат од сила и од здравје* (стр. 83). На сличен начин, и во расказот

Ходникот на големиот хотел се вели ...*la telepatia avesse agito* (стр.150) додека во македонскиот превод телепатијата замешала прсти (стр.115) или во расказот *Строго доверливо до господинот директор* италијанското *tradire* е преведено со македонската фразема *остава на цедило* (стр.133).

Во расказот *Нападот на големата колона* лексема со разговорен карактер е преведена со македонска фразема. Така, италијанскиот глагол *sfuttare* со значење „исмева“ е преведен на македонски со изразот *влече за нос* (*Другарите доволно го влечеа за нос.* (стр.25). Преводот на ваквата лексема со фразема може да се објасни со фактот што лексемата *исмева* не му припаѓа на разговорниот јазик, таа не би била употребена од еден разбојник, па, така, разговорноста, јазикот на разбојниците е доловен со оваа фразема.

Заклучни теореми

Според Ладмирал (Ladmiral: 1994), науката за преведувањето денес е во својата продуктивна фаза, односно традуктолозите денес се стремат да дадат основни концепти и принципи кои би ја предвиделе и олесниле преведувачката практика. Сепак, тој е свесен дека проблемите и предизвиците се бројни, и нивниот број се зголемува со секој нов превод. Затоа, вели тој, традуктолозите создаваат *теореми за преведувањето*.

Целта на овој труд е да понуди, преку анализа на едно прозно дело, теореми за преведувањето кон македонски. Од анализата на овој готов превод можеме да извлечеме неколку теореми. Прво, определбата на преведувачот била да не го адаптира делото, па обележјата на културите (реални или имагинарни) претставени во збирката раскази се пренесени во текстот на преводот. Во таа функција е и транскрибирањето на личните имиња, имињата на улиците како и на паричните средства. Сепак, иако поретко, сретнуваме извесно „помакедончување“ на одредени лексеми, но ваквата интервенција на преведувачот повторно е во функција на полесна прифатливост на текстот од страна на читателот.

Второ, преведувачот не интервенира со дополнителни објаснувања во загради и фусноти, сè додека разбирливоста на лексемите или изразите е обезбедена или со нивната актуелност или со контекстот во кој се користат. Ако, пак, станува збор за лексеми кои не се блиски до читателот, преведувачот ги преведува или со генерички македонски еквивалент или со парафраза, обезбедувајќи го на тој начин непречениот тек на читањето.

И конечно, колку и да настојува да биде невидлив, личниот печат на пресоздавањето на изворниот текст секогаш ќе се намира низ редовите на преводот. Во *Продавница на тајни* овој личен печат се намира во користењето на некои специфични, поетични зборови, како *тажаленка*, на пример, но особено и пред сè, во извонредно умешното користење на фраземите, дури и за да се надминат некои фонетски проблеми.

Овозможувајќи ни да ги изведеме овие теореми, преведувачот дава патокази и инспирација за идните преведувачи.

Библиографија:

Арсова-Николиќ, Лидија

1999 *Преведување: теорија и практика*, Скопје, Универзитет “Св. Кирил и Методиј”.

Буцати, Дино

2005 *Продавница на тајни*, Скопје, Ѓурѓа.

Buzzati, Dino

2014 *La boutique del mistero*, Milano, Oscar mondadori.

Ivir, Vladimir

1984 *Теорија и техника prevođenja*, Novi Sad, Zavod za izdavanje udžbenika u Novom Sadu.

Eco, Umberto

2006 *Dire presque la même chose*, Paris, Éditions Grasset & Fasquelle.

Китановски, Наум

1996 Италијанско-македонски речник, Скопје, Еуроклиент.

Ladmiral, Jean-René

1994 *Traduire : théorèmes pour la traduction*, Paris, Gallimard.

2010 *Lo Zingarelli*, Bologna, Zanichelli.

Михајловски, Драги

2006 *Под Вавилон – Задачата на преведувачот*, Скопје, Каприкорнус.

Никодиновска, Радица

2009 *Дидактика и евалуација на преведувањето од италијански јазик на македонски и обратно*, Скопје, Филолошки факултет.